

27150

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Värmland

Blomskog

$\frac{24}{10} - 68$

Zaring, Emmy, 1968

Loar på ULMA:s frågelista M 82.

Antordning och bordsedda

3 bl. 4:o

27150

Svar på Landsmålsarkivets frågelista m 82.

Matordning och bordsseder.

Värmland
Blomskog.

Matordning.

1. Beteckningen för frukost var "duggern", som kom av ordet dagern, "medda" var högsvenskans middag. Vard ingick endast i ordet äftaval som är högsvenskans eftermiddagskaffe. Kvällsmålet betecknades med detta ord eller helt enkelt kvällsmat eller kväll.

2. Ordet vrakmål finnes.

3. Ordet ökt användes även.

Så långt de nu levande minnas har ordnade måltidstimmar funnits i bygden med undantag av de förskjutningar som uppstod t.ex. på grund av överhängande regn i slåttern, eller då man för att få utfört en viss mängd arbete slog ihop äftaval och kväll till kvällsmålet.

7 Med undantag av ovanstående förekom måltider vid samma tid både vinter och sommar. Det allra första målet ottemålet som i äldsta nu ihågkomna tider bestod av "bröd och brännvin" dvs. Man tog av "skovorna" som blev kvar i kärnen efter brännvinsbränningen och åt bröd till detta. "Duggern" äts vid 8-halvnotiden och har sedan mycket långt tillbaka bestått av välling och bröd, tunnt havrebröd, som bakades i stora mängder och äts med sill eller fläsk, korb sylta, pölsa. Senare kom smöret sparsamt i bruk. Mest var det väl sill och äggost och "Mörska" eller pannkaka som också användes som pålägg. "Mörska" var den löpta osten som samman med vasslen koktes ihop, till vasslen var nästan skut, då det hela hade en ljusbrun färg. Något socker ilades och litet mjöl vispades i vassle till avredning. Middag var klockan 12 och bestod av kokt salt korb eller kött eller fläsk, allt lagom urvattnat, till potatis eller "potetestapp", stuvad potatis eller rotmos.

ULMA 27150. Emmy Zaring. 1968
VRML. BLOMSKOG
Frågl. M 82

Äftaval

Bröd, tilltugg av sedvanligt slag, rågkaffe.

Kvällsmålet var gröt av grovt rågmjöl eller s.k. skrämmjöl, "havremjöl som skrädades vid malningen så att de grövsta "såorna" kom ur. Till detta åts mjölk.

9. Beteckningen för vardagsmaten var helt enkelt hordasmat någon speciell beteckning för söndagsmaten ~~utom detta ord~~ har sannolikt ej funnits.

Särskild mat för främmande lagades, när dessa väntades, och då sattes det ej fram till husfolket.

10. Ordet söggel förekom om kött - och fläskföda vari då inbegreps även korv, pylsor o dyl. som användes som middagsmat. För förvaring av smör vid långvarig "masäck" torde nog så kallade knäpptinor av tunnt trä varit vanliga.

Adjektivet söggelig betyder "apetitligt, välsmakande, ^{om} ej torrt sovel."

11. orden förrätt, mellanrätt, efterrätt är kända från kalas.

Benämningen "broa" har förekommit.

12 Ordet masäck är levande i målet. Det kan allt efter omständigheterna betyda matsäck för en dag, flera dagar eller till och med en vecka. Ordet niste som betyder matsäck eller nista, som betyder masäcka ut, var och är vanligt.

Vid handelsfärder, skogskörning o dyl. utrustades väl folk med det bästa huset för förmådde. Gott bröd, smör, köttstycken eller uppskuret kött och fläsk, pannkaka, mesost, ost, smörgöst osv.

14. Matsäcken förvarades väl i en knäpptina mest ibland i knyte eller någon slags väska. Lommefflaskor av glas förekom.

"Ostmus" gavs åt barn, ävenså bullar eller nybakat bröd i handen.

18. Bordsbönen lästes i allmänhet av något barn, högt vid bordet i sittande ställning.
 19. Husfadern satt övest, om bordet stod vid fönstret, övert då närmast fönstret.

Husmodern och pigorna eller döttrarna satt ej med vid bordet om det ej var i "andtiden" då det förekom, även satt nog rotehjon ibland med vid bordet om de var vanföra, som ibland förekom, i en stol för sig själva ute på golvet.

20. Barnen fick vara med vid bordet, de satt utom när de läste bordsbönen. I den tid de nu levande minns förekom träskedar åtminstone till mjölkmat, gröt o. dyl. "Skedgång" är ej känd. Isk. värmlandsskåp är i översta kyllan inskränningar för att sätta fast skedar. Gaffel och kniv användes åt minstone i de mera välsituerades hem under den tid de nu levande minns, avensom nysilver vid högtidligare tillfällen, ävet silverskedar sparsamt vid högtidligare tillfällen.

Kött serverades i vardagslag i små träfat av olika storlek även började porslin komma i bruk.

25. Om en person rapade eller ej hade det ingen betydelse. Mera skämtsamt användes dock uttrycket "erisa matmodern" om företeelsen.

26. Uttrycket "vila middag" har förekommit så länge de nu levande minnas. Middagsvilan var två timmar lång inberäknat den tid ätandet tog, från tolv till två alltså.

Har en gång hört talas om en gubbe som vilade i tio minuter. Han placerade den ena foten ovanpå den andras stortå och när foten ramlade ned var de tio minuterna gångna.

27. Det hälsades på vanligt sätt oavsett om man kom under middagsmålet eller annars. Några ursäktande ord förekom ibland om den som kom under denna tid. Ibland om det passade om det t. ex. var en släkting som kom eller en långväga gäst kunde denne bjudas att delta i måltiden.

Sagesman: 86-åriga Anna Hed- Sundsbyn, Blomskog den 22 oktober 1968
 lund, Bustelund

Emmy Zaring